

Baggrundsnotat med faglig vurdering af naturplejeindsatser

Dette notat uddyber kriterierne for hvilke private naturplejeprojekter Varde Kommune vil prioritere at bidrage økonomisk til. Nedenfor redegøres nærmere for baggrunden for kommunens prioriteringer, når der skal tages stilling til det enkelte projekt.

Overvejelserne vil indgå i forvaltningens prioritering af de afsatte midler, således at der fås mest mulig biodiversitet for penge.

Projekter som kan understøttes inden for følgende kategorier:

1. Opsætning af hegn i forbindelse med etablering af ekstensiv afgræsning på naturarealer
Store planteædere er nøglearter i vores naturområder. Dyrene påvirker naturområderne i kraft af deres græsning på vegetationen og færdsel i områderne. Nogle af de lysåbne naturarealer såsom enge, overdrev og indlandsheder springer i skov, hvis de ikke udsættes for en grad af forstyrrelse, f.eks. afgræsning. For århundreder siden forsvandt de vilde dyr, og i løbet af de seneste 100 år er de tamme husdyr gradvist forsvundet fra landets naturarealer, eftersom dyrehold er blevet mindre rentabelt. Hvis man ønsker at bibeholde de lysåbne naturtyper, er det derfor en betingelse, at man genintroducerer planteæderne til de mere eller mindre tilgroede arealer. Men græsningstrykket skal være lavt, landbrugsmæssig overgræsning i naturområder har en negativ effekt på biodiversiteten.

Ekstensiv græsning er således den mest hensigtsmæssige "forstyrrelse", eftersom græsning med kreaturer eller heste med et lavt græsningstryk og med en længere udbindingstid skaber det mest heterogene landskab sammenlignet med for eksempel høslæt eller sommergræsning.

Ekstensiv græsning sikrer, at der er vegetation i forskellige højder, herunder også tilstedeværelsen af buske eller træer, som medfører, at der vil være en højere artsrigdom for planternes vedkommende. Dette resulterer ligeledes i flere insektarter, eftersom disse ofte er specialiseret i at anvende en bestemt flerårig værtsplante. Et lavt græsningstryk resulterer også i, at en stor del af vegetationen kan blomstre om sommeren og i nogle tilfælde visne uden at blive nedbidt. Især insekter trives herved bedre, eftersom deres værtsplanter som larverne er afhængige af overlever, samtidig med at der er en nektarressource om sommeren og delområder med lav vegetation, hvor det hurtigt bliver varmt.

Græssende dyrs omsætning af kulstof sendes også videre i fødekæden, eftersom det fordøjede plantemateriale er til glæde for en masse svampe, biller og fluer, som igen sikrer føde til præderende insekter eller insektædende fugle.

For at sikre mest mulig biodiversitet på naturarealerne i Varde Kommune, er der derfor et ønske om at understøtte projekter med ekstensiv græsning, hvor formålet primært er hensigtsmæssig naturpleje.

2. Naturpleje af særlige arter såsom truede sommerfugle eller krybdyr
Nogle sjældne og truede arter er så ikoniske, at en målrettet pleje af dem, kan fortælle en god historie om naturbeskyttelse, samtidig med at en sikring af egnede levesteder kan tilgodes et væld af andre arter. Deraf betegnelsen paraply-arter.

I Varde Kommune kan der være tale om sjældne arter såsom ensianblåfugl, klitperlemorsommerfugl, grøn mosaikguldsmed, strandtudse, markfirben, tinksmid, hedehøg, hjertelæbe, vandranke, tvepibet lobelie, gulgrøn brasenføde, som alle kræver store krav til

kvaliteten af deres levested. En målrettet pleje for dem, vil derfor altid medføre, at en del andre men knap så kendte arter vil få mere favorable vilkår.

Eksempler på mulige indsatser kunne være blotlægning af mineraljord ved tørveskrælning, paddeskrab, mosaikafbrænding, mindre pletvise rydninger, meget ekstensiv vinterafgræsning, pletvis rørskeer mfl., som hver især kan tilgodese en enkel art, men også andre, som er tilknyttet til et tidligt successionsstadium eller en forstyrrelse.

Naturteamet kan være behjælpeligt med planlægningen af den mest hensigtsmæssige naturpleje i forhold til de enkelte arter, i det tilfælde at du råder over egnede arealer, hvor der kan udføres en målrettet pleje.

3. Bevarelse af gamle træer eller sikring af dødt ved.

Veterantræer og dødt ved huser en høj artsrigdom, herunder en del sjældne og truede arter såsom flagermus, træbukke, epifytiske laver og mosser. Store gamle træer i forskellige stadier af nedbrydning eller med skader og hul er derfor af stor betydning for biodiversiteten. På grund af den historiske udnyttelse af skoven og en effektivisering af driften i det åbne land er disse levesteder selv blevet sjældne. Desuden tager det mange år, før et træ har en alder, hvor de har værdi som veterantræ.

En målrettet pleje som kan sikre gamle løvtræer kan indebære rydning af nyopvækst eller yngre skyggende træer, som begrænser veterantræets udvikling. Processen hen mod dødt ved kan fremskyndes ved for eksempel genopretning af en naturlig vandstand, hvorved træer som har koloniseret det drænedede eller afvandede areal, vil gå ud. Et andet virkemiddel er målrettet beskadigelse af træet, uden at det dør, også kaldet veteranisering. Eksempler af dette er styning, ringning, skabelsen af hulheder eller sårskader med motorsav, eller afbrænding af bål ved foden af stammen.

Især fugtigbundsarter såsom pil, rødell, bævreasp og til dels eg har usædvanligt mange insekter tilknyttet, og har desuden den fordel, at de ældes hurtigt. Hvis man lader en naturlig succession råde i blandt andet moser eller meget fugtige skove, vil der derfor hurtigt opstå udgående eller døde træer i bevoksninger, som ovenikøbet nemt vælter ved storm. Sikring af urørte våde skovbevoksninger kan derfor være en effektiv måde, hvorpå der kan sikres mere dødt ved i landskabet.

4. Naturlig hydrologi

Historisk er mange lavtliggende naturlige fugtige områder blevet drænet med henblik på en udnyttelse i form af en nemmere udnyttelse eller opdyrkning. Dette har medført, at mange moser og enge over tid er blevet drænet, grøftet og kanaliseret, konverteret til produktionsskov eller mark i omdrift. Vandløb er blevet udrettet og uddybet, mens søer er blevet tørlagt eller oprenset. Dette har alt sammen medført en ændring af miljøet til skade for mange arter i de tilbageværende men ofte påvirkede naturområder, og det har medført, at der er blevet længere imellem fugtigbundsarealerne med en naturlig vegetationssammensætning.

Eftersom mange af disse drænedede fugtigbundsarealer efter en del år forsumper, kan det komme på tale med en ekstensivering af driften og en retablering af de naturlige vandstandsforhold. Det vil især gavne de mange arter, som er tilknyttet til et mere eller mindre temporært oversvømmet miljø. Grundvandet er desuden fra naturens hånd næringsfattig. Ved at bringe grundvandet tilbage i niveau med terrænet ved blandt andet ådale eller i lavninger, skabes der grundlag for næringsfattige, men artsrige naturtyper såsom kildevæld, rigkeer eller fattigkeer. På samme måde kan hævelsen af vandløbsbunden skabe en mere naturlig overgang imellem engene og vandløbet.

En enkel indsats kan også være åbning af rørlagte vandløb eller dræn, hvorved der kan skabes mere sammenhæng imellem disse og de omkringliggende naturarealer. Lukning af grøfter og dræn kan resultere i en mere langsom afstrømning af overfladevand eller opstigende grundvand.

5. Indledende pleje ved omlægning til natur

En af de største faktorer af betydning for biodiversiteten er næringsstofpåvirkning. Hvis der overvejes at konvertere tidligere opdyrket landbrugsjord til et ekstensivt areal, vil et højt næringsstofindhold på grund af tidligere gødkning og dyrkning ofte begrænse potentialet. Et eksempel hvor dette kunne være relevant, er, hvis der ønskes at inddrage lidt højereliggende tørre arealer i tilknytning til enge eller moser, hvor der ofte opstår problemer med græssende dyr, hvis der ikke er adgang til et tørt leje.

For at sikre at man kommer godt fra start med en omlægning, og kan det være en god idé at udpine arealet over en kortere årrække. Høslæt hvor den afslåede biomasse bliver fjernet, er et tiltag, hvorved man frafører betydelige mængder næring, og efterhånden udpiner jorden. En sideeffekt af udpiningen ved høslæt er, at slåningen hæmmer de mest hurtigvoksende og konkurrencesterke plantearter. Herved fremmes de mere langsomtvoksende arter, og der skabes gode muligheder for indvandring af arter på grund af reduceret konkurrence. En indledende høslæt med opsamling kan derfor betydeligt fremme potentialet for biodiversiteten på tidligere landbrugsjord. Det skal dog kun bruges som indledende pleje, og følges op med for eksempel ekstensiv græsning.

En anden mulighed for en indledende pleje er dybdepløjning eller afskrælning af det øverste muldlag, hvor fosforpuljen ofte er meget høj. Ved dybdepløjning begraves næringsstoffer i en dybde, hvor de bliver mindre tilgængelige for planterne. I tillæg begraves frøpuljen, som findes på det næringsrige areal. Man nulstiller herved successionen, og arealet er klar til at blive koloniseret af de naturlige arter, som findes i området. Man kan også vælge at supplere ved at lægge hø ud, som er indsamlet på nærliggende naturarealer, hvorved man fremmer frøspredningen. Hvis der er risiko for udvaskning af næringsalte til vådområder, eller der er arkæologiske hensyn at tage, kan et alternativ være afskrælning.

Brand kan også være et plejetiltag, som kan fjerne biomasse, og kan dermed udpine jorden. Traditionelt er afbrænding især anvendt på heder. Men det kan også anvendes på andre naturarealer, hvor der er et behov for en reduktion af biomassen, og man ønsker at fjerne noget af næringsstofindholdet. Afbrænding alene kan dog ikke fremme en artsrig flora på eng- og overdrevsarealer, men skal bruges indledende eller som supplement til ekstensiv græsning.

6. Rydning hvor værdifuld lysåben natur er truet.

I Danmark vil de fleste arealer over en årrække gro til, hvis der ikke er en grad af drift eller forstyrrelse såsom græsning. En naturlig succession vil således udvikle sig hen imod skov, medmindre der er tale om meget næringsfattige arealer, et meget fugtigt miljø, eller et areal, som er udsat for erosion. I disse tilfælde bliver træernes vækst begrænset, og arealerne vil fortsat være lysåben.

En naturlig tilgroning med skov er ikke i sig selv negativ, hvis der er tale om egnstypiske arter, hvis niche er en del af det lokale miljø. Disse naturskove kan efter en del år rumme en høj biodiversitet. Alligevel er der nogle arealer, såsom nogle overdrev, moser, strandenge og heder, med naturlige plantesamfund og en lang kontinuitet, som har en helt særpræget vegetationsamfund, som vil forsvinde eller blive mere truet, hvis de gror til.

Det sidste 100 år har der gradvist været en reduktion i driften af de ekstensive naturtyper, hvorfor tilgroning er et stigende problem. Med tiden bliver der mindre af de enkelte naturtyper, og der bliver længere imellem dem. Dette begrænser mange truede arter, eftersom deres populationer bliver mindre, og deres spredningsevne bliver reduceret.

Derfor kan en aktiv indledende pleje af et værdifuldt naturareal være en rydning af træopvækst. Herved sikres der et miljø, hvor de lavtvoksende plantearter ikke risikerer at blive skygget væk, samtidig med at den fauna som er særlig tilknyttet til dette plantesamfund, får bedre vilkår for at opretholde en levedygtig bestand. Som udgangspunkt skal en rydning dog følges op med en kontinuerlig pleje såsom græsning, hvis det ikke skal gro til igen efter en kortere årrække.

Den historiske skovrejsning i Vestjylland med henblik på sanddæmpning har i tillæg dertil den utilsigtede konsekvens, at der i dag er problemer med en spredning og dominans af eksotiske træer. Disse blev indført, fordi der vurderedes, at de var særlig egnet til at gro på de ofte meget næringsfattige biotoper. Ud over at der er en risiko for, at disse ofte invasive arter kan udkonkurrere det meste af den naturlige vegetation på et areal, er der meget få arter, som bruger disse træer som værtsplante. En rydning af et naturareal som er ved at gro til med for eksempel invasive fyr- eller grantræer kan derfor i væsentlig grad forøge arealets naturindhold og -potentiale.

Varde Kommune kan derfor efter en konkret vurdering af det enkelte projekt understøtte rydningsprojekter, hvis der er tale om naturarealer med en middel til høj naturværdi. Et vilkår vil som regel være, at rydningen følges op med en hensigtsmæssig kontinuerlig pleje, som kan holde området lysåbent fremover.

